

2021. aasta keeleauhinnad ja F. J. Wiedemanni keeleauhind 2022

Sirli Zupping

haridus- ja teadusministeeriumi keelepoliitika osakonna nõunik

Eestis on väga tugevalt juurdunud kena traditsioon keeleelu säravaid tähti tähele panna ja tunnustada. Järgnevas on esitatud ülevaade hiljutisematest keelevaldkonna tunnustustest ja auhindadest: F. J. Wiedemanni keeleauhind, 2021. aasta keeletegude konkurs, 2021. aastal avaldatud parim eestikeelne kõrgkooliõpik.

Wiedemanni keeleauhinna laureaat on Mare Koit

Ferdinand Johann Wiedemanni keeleauhind on riiklik elutööpreemia, mida on välja antud juba 33 aastat. Selle on pälvinud nii keeleteadlased, kirjanikud, luuletajad, folkloristid kui ka pedagoogikateadlased ja ajakirjanikud. Kõiki laureaate ühendab silmapaistev tegevus eesti keele tuleviku heaks.

Tänavune Wiedemanni keeleauhinna laureaat on Tartu ülikooli arvutiteaduse instituudi keeletehnoloogia emeriitprofessor Mare Koit, kes ühtlasi on esimene keeletehnoloogia professor Eestis. Vabariigi valitsus tunnustas Mare Koitu Wiedemanni keeleauhinna tema pühendunud ja pikaaegse töö eest eesti keele kestlikkuse heaks. Keeleauhind määrati talle silmapaistva tegevuse eest Eesti keeletehnoloogia ja arvutilingvistika rajaja ning arendajana.

Teadlasena on Mare Koit pühendunud tehisintellekti arendamisele, tagades kõik vajaliku selleks, et arvutiga saaks suhelda loomulikus eesti keeles. Õppejõuna on ta leidnud nutikaid viise, kuidas äratada keeleteaduse üliõpilastes huvi keeletehnoloogia vastu ja informaatika üliõpilastes huvi keele arendamise vastu. Ta on juhendanud arvukalt väitekirju ja inspireerinud üliõpilasi, kes nüüd omakorda Eesti keeletehnoloogia valdkonda

aktiivselt ja edukalt edasi viivad. Koos Haldur Õimuga on ta Eestisse loonud aktiivselt tegutseva keeletehnoloogia koolkonna.

Wiedemanni keeleauhind anti laureaadile üle 23. veebruaril Eesti teaduste akadeemias.

2021. aasta keeleteod on masintõlketehnoloogia, Vikipeedia keeleteometamine ning ALPA digiõppemängud

Keeletoauhind on riiklik aastapremia, mida on välja antud juba 16 aastat. Nende aastate jooksul on konkursile esitatud 307 keeletegu. Mõnel aastal on aasta keeleteo tiitlile kandideerinud vaid 6 keeletegu, mõnel aastal jälle 30.

2021. aasta keeleteo tiitlile kandideeris 32 keeletegu, mille seast valiti välja kolm peaaubinda ja rahvaubind. Peaaubinna üle otsustasid taasiseseisvunud Eesti haridus- ja teadusministrid konsensuse põhimõttel. Kuna sel aastal oli parima keeleteo tiitlile palju väärt kandidaate, otsustasid ministrid jagada see preemia mitme keeleteo vahel. Otsustamisel osalesid haridus- ja teadusminister Liina Kersna ning endised valdkonna ministrid Jaak Aaviksoo, Mait Klaassen, Maris Lauri, Jürgen Ligi, Rein Loik, Tõnis Lukas, Toivo Maimets, Jevgeni Ossinovski, Mailis Reps ja Paul-Eerik Rummo. Rahvaubind selgitati avaliku veebihääletuse teel, millest võttis osa peaaegu 6000 hääletajat. Aasta keeleteo laureaadid tehti teatavaks 16. märtsil Kadrioru saksa gümnaasiumis toimunud aktusel.

2021. aasta keeleteo konkursi peaaubind 10 000 eurot jagati keeletehnoloogia edendajate ja Vikipeedia keeleteometamise entusiastide vahel. Lisaks anti laureaadidele üle ministrite allkirjastatud tunnustuskiri. Rahvas hääletas parimaks keeleteoks ALPA digiõppemängud, rahvaubinna suurus on samuti 10 000 eurot.

Peaaubinna vääriliseks valiti avaliku sektori valdkondlik masintõlketehnoloogia MTee, mille loojaks on eesti keele instituudi, Tartu ülikooli ja OÜ Tilde keeletehnoloogia töörühm. MTee võimaldab tõlkida eesti keelest inglise, vene ja saksa keelde ning vastupidi. Erinevalt teistest tõlkesüsteemidest on MTee kohandatud tõlkima valdkonnapõhiselt, sest mida kitsama valdkonna materjalide peal masintõlke mudelit treenitakse, seda parem on tõlke kvaliteet. Peale selle on MTee esimene eesti keele masintõlge, mis võimaldab tõlkida reaajas eestikeelset kõnet. Sellega on liidestatud ka grammatikakontrollija, mis tuvastab eestikeelses lähtetekstis

võimalikke grammatikavigu. Tõlkesüsteem loodi 2021. aastal ja siiani on kõik soovijad saanud kasutada MTee testversiooni.

Peaauhinna pälvisid ka keeleteod, mis aitavad kaasa sellele, et Vikipeedia artiklid oleks ladusad ja selged lugeda. Tunnustuse saajateks kuulutati Ann Siiman ja Valli Voor. Ann Siiman on viis aastat järjest korraldanud Vikipeedia keeleteoimendamistalguid, mille tulemusel on keeleliselt korrastatud 2416 vikiartiklit. Keeleteoimendamistalgutega pööratakse tähelepanu vikiartiklite selgusele ning muu hulgas tõstetakse esile keeleteoimatajate tööd. Valli Voor pälvis auhinna Vikipeedia vabatahtliku keeleteoimendamise eest. Ta toimetab Vikipeedias kasutajanimemega Kuriuss ning on eestikeelses Vikipeedias teinud kokku üle 130 000 muudatuse.

Rahvahääletuse tulemusel osutusid võitjaks ALPA eestikeelsed digiõppemängud ja animeeritud rahvaluulevideod. ALPA Kids OÜ loob koos Eesti õpetajatega 2–8-aastastele lastele digiõppemänge, mille abil saab omandada eakohaseid teadmisi eesti keeles ning kohaliku kultuuri näidete abil. Mänge on juba üle 60, neist suur osa on kasutajatele tasuta. Mängudel on üle 45 000 kasutaja, sh üle 300 Eesti haridusametuse.

2021. aasta kandidaatide hulgas oli veel palju eesti keele uurimise ja arendamise ning keeleõppe- ja murdekeelealaseid tegusid¹:

- Pisukase rantlase aabits (Riina Laanetu, Ene Velström ning Loksa gümnaasiumi õpilased)
- Facebooki grupp NinaZavrik – minu kakskeelne laps/Eesti (Julia Faizullova)
- Narva eesti keele maja tandemkoor (Anna Farafonova)
- Murdekeelsed klassinimetused Saaremaa gümnaasiumis (Laura-Liisa Perova)
- Eesti keele linnalaagrid vähelõimunute ja uussisserändajate lastele (Hannela Tamagno, Katrin Boode, Larisa Chuyanova, Multilingua keelekeskus)
- Võrukeelne koolimuusikal „Koolin om umbõlõ mõnna“ (Võru Kesklinna Kooli noored, Anu Koop, Kaie Püvi, Marianne Jaanson, Maire Nirk, Contra, Piret Rips-Laul)
- Päevakera tekstibüroo blogi (Helika Mäekivi ja Kristel Ress)

¹ Keeletegude põhjalikumad kirjeldused ja info tegijate kohta on leitav aadressilt https://www.hm.ee/sites/default/files/keeletegu_2021_kandidaadid_veebi_0.pdf.

- Võrokeelne etendus „Godot'd uutõn“ (Taago Tubin, Tarmo Tagamets, Jan Rahman ja MTÜ Müüdüd Naer)
- Võrokeelne audiogiid KUMU näitusele „Talomuro ilmaruum. Lõuna-Eesti loojad“ (Liis Pählapuu, Jan Rahman, Tarmo Tagamets)
- Setokeelse õuesõpperühma avamine Värskasteaias (Meel Valk, Maris Andreller, Helena Elgindy, Liis Samuel, Merily Marienhagen, seto keelepesarühma meeskond ja Setomaa vald)
- Artiklikogumik „Elav ja muutuv keel“ (Reet Kasik)
- Lõunaeesti keeled Tallinna teatrielus (Anu Lamp)
- Veebikäsiraamat „Mitmekeelne erivajadusega õpilane koolis“ (Marika Padrik ja Merit Hallap)
- Virtuaalsete eestikeelsete lühivestluste sari „Keelerulett“ (Ave Landrat, Mari Taalmann ja Integratsiooni sihtasutus)
- Koguteos „Emakeele Selts 1920–2020“ (Jüri Valge)
- Visit Saaremaa – saare keele visiitkaart (Saaremaa vallavalitsus ja Helina Andruskevitsus)
- Keelemänguline lasteraamat „Kops läks üle maksa“ (Ilmar Tomusk)
- Keiti Vilmsi Instagram @keitivilms
- Komakogemuste kogumine (Eesti keele instituut, Gerly Tuisk)
- Eesti keele edendaja digiriigis (Ott Velsberg)
- Interaktiivse õpiprogrammi prooviversioon häirekeskusele (Tiit Hennoste, Andriela Rääbis, Andra Rumm, Kirsi Laanesoo, Piret Kuusk, Andra Annuka, Tartu ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi suulise ja arvutisuhtluse labor)
- Eesti keele riigieksami ettevalmistuskursus Tartu ülikoolilt (Ilona Tragel, Külli Habicht, Maigi Vija ja töörihm)
- Käsiraamat „Juhend iseseisvaks keeleõppeks“ (Helena Metslang)
- Viljandi linnaraamatukogu järjepidev tegevus laste- ja noorte lugemisharjumuste kujundamisel: Pisipõnni pooltund, viktoriini-sarjad „Kultuurikonksuke“, „5L“ ja „Pähklipureja“
- Kümme aastat Vikerraadio keelesäutse (Egle Heinsar, Maris Jõks, Priit Põhjala, Riina Eentalu, Priit Kruus, Airi Kapanen, Lydia Risberg, Kairi Tamuri ja Vikerraadio salvestusstudio meeskond)
- „Eesti–komi veebisõnastik“ (Sven-Erik Soosaar, Nikolay Kuznetsov, Anu-Reet Hausenberg, Indrek Hein, Ülle Viks, eesti keele instituut)

- „Mulgi veebisõnaraamat I (A–L)“ (Kristi Ilves, Alli Laande, Ellen Niit, Karl Pajusalu, Triin Todesk, Marili Tomingas)
- Tallinna ülikooli üliõpilaste uurimisprojekt „Kõnekad nimed“ (Anu Faelmann-Klaus, Liina Hergauk, Evelin Jürisson, Nele Lavrikov, Bärbel Luhari-Err, Maria Maastik, Ingrid Mald, Janely Simenson-Plakso, Tea Tooming, Liisi Tool ja Annika Hussar)

2021. aasta parim eestikeelne kõrgkooliõpik on „Avalik poliitika“

Parima kõrgkooliõpiku konkurssi korraldatakse alates 2010. aastast haridus- ja teadusministeeriumi toel ja alates sellest aastast eesti keele instituudi eestvedamisel. Konkursi eesmärk on väärtustada eesti teaduskeelt ning eesti oskussõnavara loomist ja levitamist.

2021. aastal ilmunud eesti kõrgkooliõpikutest valiti parimaks „Avalik poliitika“, mis koosneb kolmest eraldi avaldatud osast: „Avaliku poliitika kujundamise protsess“, „Avaliku poliitika disain“ ning „Avaliku poliitika teooriad ja analüüsi meetodid“. Õpiku koostajad ja autorid on Georg Sootla, Leif Kaley, Kersten Kattai ja Indrek Saar. Lisaks neile on õpiku autoriteks Gerly Elbrecht, Mari-Liis Jakobson, Nikolai Kunitsõn, Ott Lumi, Karin Miller, Peeter Selg, Priit Suve ja Ave Viks.

„Avaliku poliitika“ kolm õpikut moodustavad mahuka tervikteose, mis paistab silma süstemaatilisuse poolest ja esitab avaliku poliitika kõiki aspekte teooriast kujundamiseni. See on asjakohane õppematerjal bakalaureusetasemel õppivatele üliõpilastele ning ametisse astunud riigi- ja kohaliku omavalitsuse ametnikele.

Keelevaldkonna tunnustusi kokkuvõtvalt kirjeldades saame tõdeda, et keelerahvas tegutseb innukalt ja uusi võimalusi otsivalt. Sel aastal on esile toodud keeletehnoloogia edusamme, kuid vääriliselt on märgatud ka keeleteaduse ja keeleõppe saavutusi.